

1 2 1 6

A Magyar Hírlap hétfői melléklete
2017. december 16.
Szerkesztette: Petán Péter
Művészeti vezető: Salát Zalán Péter

K ö n y o m a t'

William Blake: A pásztor'

*Milyen édes a pásztori sors!
Bolyong, míg az égen a Nap;
Ballagjon a nyája után,
Dicsérje az égi Urat.*

*A kis ártatlan bari szól,
Anyabirka válasza kel;
Tudják, a közelben az őr,
Aki békéjükre ügyel.*

(Weöres Sándor fordítása)

Művész Páholy

„Édesapám és édesanyám is ügyes kezű volt. Gyerekkoromban sok kézműves mester élt még a szülőfalumban, Bogdásán”

Egy fafaragó pógár'

Az idén hetvenéves Szatyor Győző grafikus, festő és faszobrász. A születésnapját december 18-án ünneplő művész életmű-kiállítása a budapesti Vigadóban tekinthető meg január 22-ig.

– Kós Károly-díjas népi iparművész, ugyanakkor grafikusként is ismert. Miként lehet az alkalmazott művészi és az autonóm művészi tevékenységet összeegyeztetni? Inkább iparművésznek vagy inkább grafikusnak tartja magát?

– Ahogy ars poeticámban is megfogalmaztam, az alkotásaimhoz a döntő indítást és az állandó megújulást a szülőföldem adja. Munkáimban a hagyományok megőrzése és a mai valóság együttesen van jelen. Pedagógusként is ezt hirdetem, ugyanis a pedagógiában ott él a művészet és a művészetben mindig ott él a pedagógia lehetősége. Egy alkotónak a faragás vagy a festészet vagy a grafika csak választható eszköz arra, hogy kifejezze magát.

– Mégis, az egyik kemény, fizikai munka, a másikhoz viszont finom kéz kell. Nem félti a kezét grafikusként önmagától, a fafaragótól?

– Soha nem okozott gondot a faragás, pedig nem egyszer nagy munkákat is készítettem, például játszótereket, ravatalozót, kilátót, kapukat, kerítéseket. Többerdőnyi fát faragtam már. Amit meg akarok faragni, azt előtte felskiccelem, ha pedig szerkezetekről van szó, elkészítem a műszaki rajzát, amely alapján a vállalkozásomban már a dolgozók is el tudják készíteni az adott tárgyat. A két tevékenység így ki is egészíti egymást.

– Miért éppen a fát választotta?

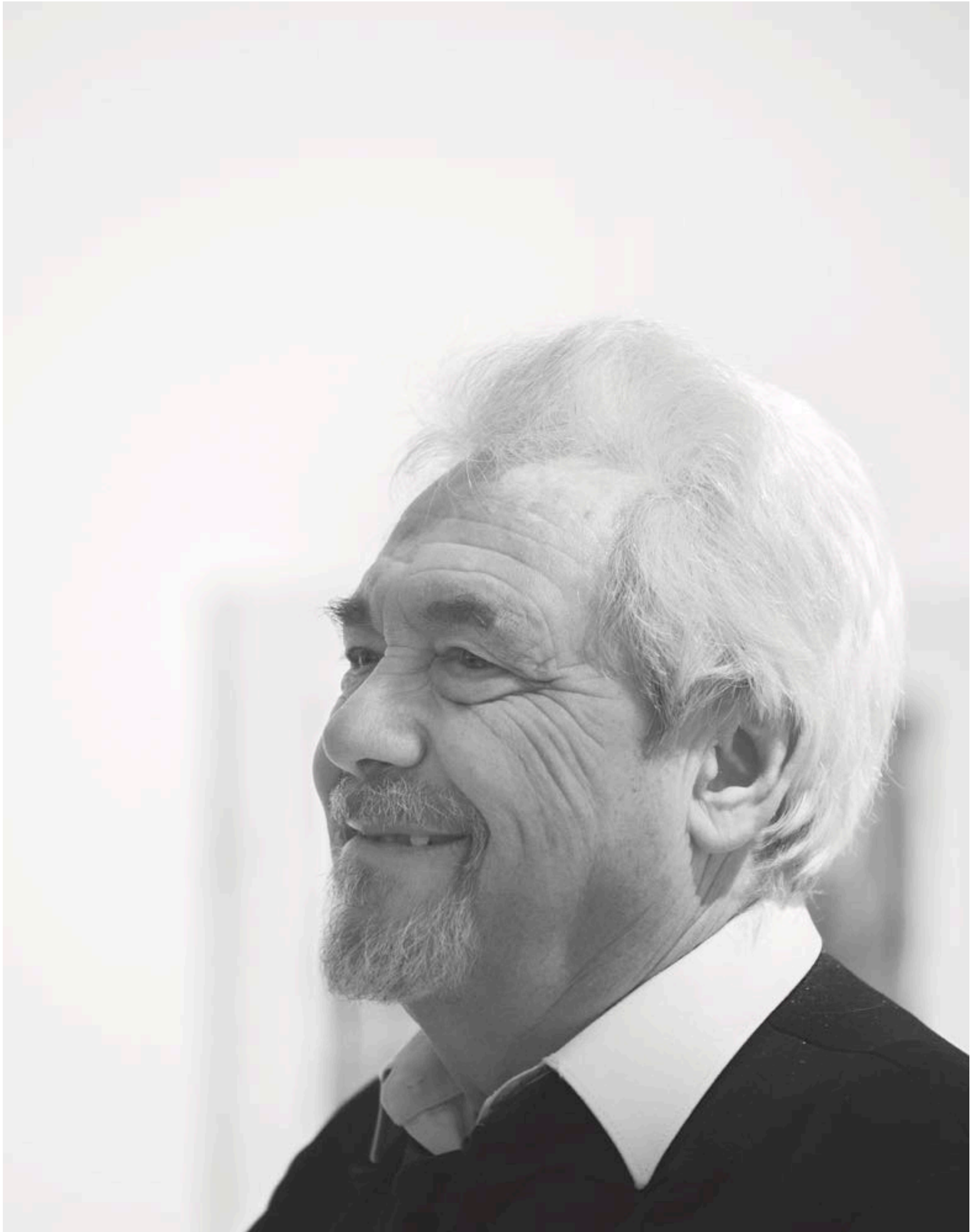
– Két bognármester és két asztalos is volt a családban, dédöregapám, bár „pógárember” volt, eljárt az ácsokhoz faragni. Édesapám és édesanyám is ügyes kezű volt. Gyerekkoromban sok kézműves mester élt még a szülőfalumban, Bogdásán. Láttam, hogy hogyan készül a kocsi, hintó vagy akár a hang-

szerek, a bőgő, a citera és a hegedű. A meseterek megmutatták azt is, hogyan kell a szerszámokat használni. Írtam is egy szakkönyvet a famegmunkálásról Faművesség címmel ezerkilencszáznyolcvanhatban. Azóta tankönyvként is használják. Ugyanakkor már négy-öt éves koromban le tudtam rajzolni, amit láttam, és az iskolában már tudatában voltam, hogy jobban rajzok a társaimnál. Tudatosan készültem az alkotói pályára.

– Szülőföldje, az Ormánság sok kultúrájú vidék, sok nemzetiséggel.

– Ezért is mondják Baranyát kincses Baranyának. Két ciklusban voltam szülőfalum, Bogdása polgármestere, így kerültem a megyei közgyűlésbe, ahol a Kulturális Bizottság elnöke voltam, ma pedig az Értéktár Bizottság elnöke vagyok. Részben ennek is köszönhetően láttam rá, milyen gazdag értékekben Baranya megye. A szokások, hagyományok és az épített értékek egy része eltűnt az elmúlt évtizedekben: hetedikes voltam, ami-

kor például az utolsó fatalpas szerkezetű, zsúpos lakóházat bontani kezdték, pedig az Ormánságban régen hagyományosan ezek a házak álltak. Ennek ellenére a gazdasági épületek nagy része megmaradt ilyennek, ugyanúgy, mint a faragott tornácok, a kapuk vagy a homlokzatok. A fatalpas szerkezet építési hagyományai számomra adtak egy olyan alapot, amelyből sokat tanultam, és egy alkotói életutat tudtam teremteni. Nemcsak a fából készült tárgyaimban van benne az ormánsági faépítészet összes hagyománya, de motívumaiban a grafikáimban is. A mesetereimnek is elsősorban azokat a kézműves mestereket vallo, akik ezeket az épületeket és tárgyakat, például a templomokban a kazettás mennyezeteket a múltban létrehozták. Fiatalkoromban a műhelyekben megfigyeltem, hogyan dolgoznak, és ebből nagyon sokat tanultam.

Szatyor Győző: Többerdőnyi fát megfaragtam már
Fotó: Ficsor Márton

Egy fafaragó pógár

„Munkáimban a hagyományok megőrzése és a mai valóság együttesen van jelen, és pedagógusként is ezt hirdetem”

Folytatás az I. oldalról

Jelenleg szeretnék egy olyan könyvet írni, amelyben emléket állítok azoknak a virágozó asztalosoknak, akik a templomi be rendezéseket, mennyezeti festett kazettákat készítettek.

– És hogyan születtek a híres ormánsági fakazettás templomok díszítései?

– Fatáblára, temperával festették őket, különböző formákban, különböző stílusban és színvilágban. Az ormánsági templomok három különböző mester keze nyomát őrzik. Nemrég a Baranya megyei önkormányzat pályázat alapján sok millió forintot nyert a régi templomok festett kazettáinak restaurálására. Czakó Ferenc restaurátor keze nyomán a vajszlói és a zaláti református templom már visszanyerte régi értékeit. Sorra kapják vissza régi fényüket a kazetták, láthatóvá válnak a virágos ornamentikájú, festett kazetták.

– Ön is fest kazettákat?

– Az Ós-Dráva Látogatóközpont épületébe készítettem kazettákat, a Dráva menti virágok stilizált mintáival. A reformáció ötszázadik évfordulójára is kaptam egy szép megbízást, hogy a Baranya megyei református templomokba készítsék „királykazettákat”. A klasszikus módszerrel, bükkfa rétegelt alapra temperával festettem meg őket, mindegyiken szerepel egy-egy szimbólum, egy-egy ige, a két évszám, ezerötszáz tizenhét és kétezertizenhét, valamint a helyiség neve, amelynek templomába készült az adott munka.

– Ugyanakkor nemcsak az Ormánság kultúrájából merít művészként, de a finn kultúra is közel áll önhöz, a finn Oroszlánrend Lovagkeresztjének a birtokosa, és a Kalevala Társaság tagja. Hogyan jutott el a Kalevaláig s a finn faművészéig?

– Elsősorban Kodolányi Jánosnak köszönhetem, hogy eljutottam a finnekhez. Írt egy könyvet Suomi, a csend országa címmel, ami nekem nagyon tetszett. Nagyon sok regényt az Ormánságból indítja, a Pogány tüzek, A vas fiai és a Julianus barát is itt kezdődik. A főiskola rajz szakával párhuzamosan az újságíró stúdiót is elvégeztem. Tüskés Tibor volt a mesterem, akinek nemcsak a cikkeimet mutattam meg, de a Kodolányi-regényekhez készült rajzaimat is. Ő mondta, hogy ha valamit szeretnék megtudni Finnországról, olvassam el a Kalevalát. Először nem ment könnyen, de aztán rájöttem, hogy Elias Lönnrot gyűjtése maga a tömény néprajz és népművészet, ami hasonlít a magyar néprajzhoz és népművészetéhez. Egyre jobban foglalkoztatott a téma, végül már rendszeresen jártam Finnországba, ahol kiállításaim voltak, és ahol előadásokat tartottam. Lenyűgözött a finn táj, csakúgy, mint Aksele Kallen-Gallela Kalevala-illusztrációi. Noha megcsináltam a magam illusztrációit, továbbra is izgat a téma, szeretném domborműben is kifraggni ezt a csodálatos világot.

– A nyolcvanas években a Pécsi Grafikai Műhelynek először tagja, majd vezetője is volt. Hogyan emlékszik ezekre az időkre?

– Életem legszebb időszaka volt. Ide is Tüskés Tibornak köszönhetően jutottam be. Olyan mesterek társaságában lehettem, mint Martyn Ferenc, Kolbe Mihály, Simon Béla és Bizse János. Itt tanultam meg a könyvnyomtatás technikáját is, és a litográfia nagyon fontosá vált a számomra. A Kodolányi-illusztrációk és a Kalevala rajzai is ezzel a technikával készültek. Ráadásul havonta érkeztek magyar és külföldi művészek ösztöndíjasként Pécsre, a műhelybe, akik mind hozták a saját tudásukat. Mivel mi szerveztük a programjukat, kiállításait, a műhely felbomlása után is kamatoztatni tudtam az ott kiépített kapcsolatrendszerrel, amikor Sellyén létrehoztam a nemzetközi festő- és faszobrász alkotótábor, amelyen ezek a művészek is részt vettek. A grafikai műhelynek köszönhetően én is kijutottam több országba, például Kelet-Németországba, Lipcsébe, Reinhard Rössler grafikai stúdiójába, aki olyan régi gépeken is dolgozott, mint amilyeneken ezernyolcszáznegyvennyolcban a tizenkét pontot kinyomtatták.

– Pályájának egyik része a rendszerváltás előttre, másik része az utánra esik. Mikor volt jobb művésznek lenni?

– Mindig a támogatástól függött, hogy valaki fenn tud-e maradni. A grafikai műhelyt például ezerkilencszázkilencvenhatig tartotta fent Pécs városa. A rendszerváltás előtt és után is a legtöbb művész tanításból tartotta fenn magát, nekem szerencsém volt, mert a műhelyben volt a főállásom. Amikor

az megszűnt, létrehoztam egy családi vállalkozást, onnantól kezdve a famunkákból életem. Emellett kaptam ösztöndíjakat is, így tudtam létrehozni Pécssett a műtermemet és Bogdásán az alkotóházat. Én úgy érzem, előre tudtam lépni a rendszerváltás után is, igaz, ehhez azok a megrendelések kellettek, amelyeket önkormányzatoktól kaptunk a közösségi terekre, főleg játszóterekre. Ma már egyre nehezebb.

– Több könyv szerzője is, a famegmunkálástól az Ormánság történetéig sok témával foglalkozott. A mostani, jubileumi kiállításra is készül kiadvány?

– Igen, készült egy szép, színes kiadvány Hagyomány, mesterség, művészet címmel. Mások írása és méltatása mellett az életutam is helyet kapott az új kötetben, valamint a reformációval és a Bibliával kapcsolatos gondolataim is megjelenhettek benne. Néha eszembe jutnak Bánszky Pál művészettörténész szavai, aki munkásságom kapcsán így méltatott: „Szatyor Győző, amit alkotói és pedagógiai programjaként már eddig is elvégzett, az szinte ember feletti teljesítmény.” Valóban sokat dolgoztam, de én szeretek dolgozni. A művészi alkotómunka mellett hobbi a szőlészkedés és borászkodás, ami számomra szép munka és kikapcsolódás.

Péntek Orsolya

Művész Páholy rovatunk az MMA támogatásával készült

Válogatás Jókai Mór elbeszéléseiből

„Ó, anyám! Hallod e lármát? Hallod ezt a szokatlan ordítást?”

Kelet királynéja

(6.)

Zenóbia ezalatt az Orontes partján horgászott Herodéval. Ósanyja példajaként parancsot adott búvárainak, hogy a víz alatt a kivett horogra aranyhalakat akasszanak, s tudta osztani a mosolyt, mely e gyöngéd csel következtében az ifjú halvány arcán elvonult.

Mennyi lélekerő s mily női gyöngédség kellett arra, hogy e férjas munkához edzett aszszony lemondjon legkedvencebb multságáról, midőn annak riadó hangjai füléig hatnak el, s leüljön egy léleketeg gyermeket mulattatni, kit rajta kívül mindenki megvet, ki csúfol; s míg férjét és tulajdon fiát fenevadakkal küzdeni tudja, szeretete gyöngédségével mostoha gyermekét halmozza el, ez erőtlén, hervatag ifjút, kinek minden öröme e csodás, e megfoghatlan szülői érzelem.

A vadászat zaja mindig hangosabbá válik, Herode remegve simul anyjához közelebb.

– Ó, anyám! Hallod e lármát? Hallod ezt a szokatlan ordítást? Én félek.

– Az elefántok böge az. Jer tova, ha félsz hallani.

– Ó, nem tova, ott szeretnék lenni, ahol ez a láрма van, akkor nem félnék tőle.

– Ne hallgass oda; vidám kiáltások azok, kedvtelő vadászok ujjongatásai.

– Nem hallasz valami sikoltást közbe-közbe? Valami segítség-kiáltó jajgatást?

– Ki tudná ezt ily távolról kivenni?

– Én hallom jól. Nem apám kiált-e?

– Hova gondolsz? Mi baj érhetné őt? Nincs sem ember, sem vadállat, melyet pusztá kezel meg ne öljön, pusztá öklével képes betörni a bölény koponyáját, s az oroszlánt fél kezel megfojtani.

– Igaz – szólt Herode, nevetve, mint gyermekek szoktak, kik apjuk erejéről, bátorságáról hallanak beszélni. – Apám erős ember. Aztán Vaballath is vele van. Anyám, mért nem vagyok én oly bátor, mint Vaballath?

– Minek volna e bátorság neked?

– Mert ott volnék apám mellett. Hátha mégis valami baja eshetik; lehet, hogy kardja eltörik a viadalban, akkor én a magamét nyujtanám neki, orozva jöhetne rá valami veszély, melyet ő nem lát meg, én észrevenném, s rákiáltanék, hogy vigyázzon. Eltévedhet kíséretétől, s valamely mocsárban elveszhet, én nem maradnék el oldala mellől soha. Ez mind megeshetik rajta. Jerünk oda, ahol az a láрма hallik.

– Messzünnen is remegsz tőle.

– Ha látni fogom, nem félek. Aztán te mellettem maradsz, ugye, nem távozol tőlem? Mitől félhetnék, ha te itt vagy? Ki bánthatna, ha te oltalmazol?

Édes gyermeki érzelem, mely mindenhatóvá képzeli a szülői szívet és kart!

Az ifjú nem bírt nyugodni, míg Zenóbia parancsot nem adott a hátramaradt kíséretnek, hogy induljanak a vadászok után. Minél közelebb értek a zajhoz, annál többször iparkodék mondani s arcával és mozdulataival kife-

jezni, hogy nem fél, s midőn az első tanyához értek, hová éppen akkor vontatták az elejtett rinocérosz roppant tetemét, annyi bátorságot vett magának, hogy leszállt hozzá, és meg merete tapintani annak hosszú szarvát; hanem amikor aztán hallá, hogy az egy elefántot összegázolt, s kemény kérges bőrével összenézte azt a vékony aranyhegyű nyilat, melyet remegő kezében tartott, elsápadva emelteté magát elefántja hátára, vissza, s félve kérdezé a vadászoktól, hogy e tartós láрма hasonló szörnyeteggeli küzde zaja-e?

– Ez csak hajtás – viszonzá egy vadász. – Egy tigrispár vette magát a berekbe, s most azt nem bírják onnan kihajtani.

– De apám jó helyen van, ügye?

– Az mindig jó hely, ahol apád kardja ki van vonva – felelt a vadász, a királyné intésére megindulva az elefánt előtt, s azon táj felé vette, hol a király állott.

Folytatjuk

A jól menő vállalatot a második világháború pusztításai tették tönkre

A szerző archívumából

Képirás (77.)

Kiemelt ellenőrzést tartottak 1882 novemberében a budapesti piacokon, minek keretében közel másfél száz kereskedő termékét vizsgálták meg. Nyolcvan esetben vizezett termékkel akarták kiszűrni a vevő szemét, s a vásárra vitt löttyök hetven százaléka az egészségtelennek minősített fővárosi istállókból került ki.

Kútvíz a tejeskannában

Vizezni nem csak a bort lehet. Ezt vélhetően már a rómaiak is tudták, de bennünket most jobban érdekelnek az 1860–70-es évek milimárijai, azaz tejesasszonyai. Utóbbiak úgy voltak vele, ha bővült a vevőkör, nem újabb teheneket állítottak szolgálatba, hanem egyszerűen fél–egy vödörrel több, legtöbbször zavaros kútvizet kevertek a kannákba. És ha esetleg a vásárló rájött a turpisságra, vállat vontak, s nem változott semmi. Mivel a többiek is így jártak el, a polgárnak nem nagyon volt hová fordulnia. Érdekes közbeszúrni: egy kancsó, durván 0,7 liter tej ára akkortájt tizenöt–húsz krajcár körül mozgott.

A kusza viszonyok persze már a kiegyezés előtt is többeknek szemet szúrtak, ám ötlet és pénz híján sokáig nem történt semmi. Végül Egon Edének, az Országos Magyar Gazdasági Egylet egyik tagjának 1882-ben tartott s nagy visszhangot kiváltott előadása adta meg a kezdőlökést egy szövetkezet megalapításához.

A szakember kifejtette, az év novemberében kiemelt ellenőrzést tartottak a budapesti piacokon, minek keretében közel másfél száz kereskedő termékét vizsgálták meg. Kiderült, nyolcvan esetben vizezett termékkel akarták kiszűrni a vevő szemét. Fokozta a bajt, hogy tizenhárom milimári lefőlzött, kilenc pedig kellemetlen ízű kotyvalékot vesztesített kannájából. A vásárra vitt löttyök hetven százaléka az egészségtelennek minősített fővárosi istállókból került ki. Egon Ede adatai szerint az ezzel a tejjel táplált száz csecsemő közül alig harminc–negyven érne meg az egy esztendőskort.

Az előadó szerint a számtalan ártalomtól csak akkor lehet megvédeni a polgárokat, ha egy helyen állítják elő a tejet és a belőle származó termékeket. S hogy kedvet csináljon a hall-

gatóság soraiban jelenlévő pénzembereknek az összefogásra, közölte, kalkulációja alapján a tej adagját hat–nyolc krajcárért lehetne adni, s még így is szép haszon lenne rajta.

A kecsgetető nyereség nyomán megindult a szervezkedés, s alig egy esztendő múlva, 1883. július végén megalakult a Budapesti Központi Tejcsarnok Szövetkezet. Az ötvenegy taggal és ezerhatszáz–tizenhárom jószággal indult vállalkozás az értékesített közel hétezer liter tejnek köszönhetően már az első esztendőben nullszaldóval zárt. Négy év múlva a cég közel ötvenezer, majd újabb négy múltán már száznyolcvanezer litert értékesített.

A sikert látva természetesen mások is felébredtek, így 1885-ben megalakult a Központi Tejcsarnok Rt., 1888-ban a Budapest Vidéke Tejtermesztési Egyesülés, majd 1892-ben a Budapesti Általános Tejcsarnok Rt. S ami szinte teljességgel hihetetlen, ezek közül 1916-ig egy sem ment tönkre, mi több, négyen együtt sem voltak képesek ellátni a budapestiek igényeit.

A világháború kitörése előtt a négy fővárosi cég vajtermelésének együttes értéke négy-, a tejé hat-, míg a tejszíné másfél–kétfélmillió aranykoronát tett ki. Ugyanekortájt a napi átlagos budapesti felhozatal negyedmillió liter körül ingadozott – ám ez a mennyiség még mindig hatvan-, nyolcvanezer literrel alatta maradt a valós igényeknek. Ekkor egy liter tejért húsz–negyven fillért kellett letenni az asztalra. A vaj nagyjából harmincöt dekagrammos csomagja kissé drágább volt, ezért huszonöt–negyven fillért kértek.

A korábbi évi száz–száztizenöt millió literes forgalom 1916-ra a hadigazdálkodás oltárán feláldozott jószágok miatt negy-

venhat–negyvennyolc millió literre apadt. Közben számos apró cég bedobta a törülközőt. A negatív folyamatokat látva a Budapesti Központi Tejcsarnok Szövetkezet és a Központi Tejcsarnok Rt. Budapesti Központi Általános Tejcsarnok Rt. néven egyesült.

Az Országos Magyar Tejszövetkezeti Központ megalakulása után épült fel Budapest második legmodernebb tejüzeme a mai Bartók Béla úton. Az innen kikerülő termékeket jó részt teherautókon vitték az apró boltokba és tejcsarnokokba, ahonnan a kifutófiúk juttatták el a vevőknek. Ekkortájt lendült föl a joghurt forgalma is, mellyel először kísérleti jelleggel kezdtek foglalkozni a vállalatnál. Utóbb kiderült, akkora a kereslet utána, hogy érdemes volt külön üzemrészt létesíteni rá.

A jól menő vállalatot a második világháborús pusztítások tették tönkre. Mikor a harcok lecsendesedtek, csak kiégett romok várták a dolgozókat. Mire nagyjából ismét talpra állt a cég, elvitte az állam az egészet.

Az első világháború után egyébként a termelés összehangolására megalakították az Országos Magyar Tejszövetkezeti Központot. A szervezet kétszázharmincegy tagja 1931-ben száztíz, míg 1941-ben ezer vállalkozás már százkilencvenmillió liter tejet hozott forgalomba. A tehenészetek együttes forgalma a harmincas években meghaladta a negyvenmillió, míg 1941-ben a nyolcvannyolcmillió pengőt. E számok imponálóak – ám ugyanekkor az egy főre vetített fogyasztás alig érte el a napi 0,3 litert. A kormányzat és a főváros vezetése sokat tett az üdítő és tápláló nedű népszerűsítéséért.

Lázin Miklós András